

Mizse nádor és családja.

(1290—1334.)

A történetünkben nagyon kevésbé ismert Mizse nádor eredetének felderítését hasztalanul keressük az okíratokban; a budai krónikának köszönhetjük azt. Ebben van előadva, hogy IV. László nagyon rövid idővel halála előtt a csak nemrégiben keresztény hitre tért Mizse szaracént (mohamedánt) nevezte ki nádorrá s hogy Mizse nádor Kún Lászlónak (1290. július 10-én történt) megöletéseért, gyilkosain, a kún Árboczon, Törtelen és Kemenczén rettenetes boszút állott; testvérel, Lizsével, rájuk tört s családostól, — nem kímélve a csecsemőket sem — lemészároltatta őket.¹⁾

László halála után Mizse egy ideig III. András párthíve, az 1291 július 10-iki okíratban Tolna és Bodrog főispánjaként szerepel²⁾ azontúl nem fordul elő az ország méltóságai sorában. 1291. oct. 9-én a bodrogi főispán már Jakab, — a tolnai pedig Gergely. Ebből azonban nem következik még, hogy Andrással való viszonyának vége szakadt, mert egyidejűleg élt Helbling Szigfrid krónikás, — tehát kortárs — osztrák krónikája szerint „Graf Myssa“, majd „der wilde grav Mizze“ Andrásnak Ausztria ellen vezetett 1291. augusztusi hádjáratában részt vett.³⁾

Innen kezdve azonban nyoma vész s csak 1295-ben találkozunk újra vele.

Ebben az évben lázadt fel újból az Anjou-párt III. András el-

---

¹⁾ Fessler: Magyarország történetének második kiadásában foglalt amaz állítás, hogy Mizsének többrendbeli okirata létezik még, — amennyiben direkte a tőle kiállított okíratokra vonatkozik — merőben hamis — téves.

²⁾ Fejér VI. 1. 118. Hazai Okmt. VII. 219.

³⁾ Zeitschrift für deutsches Alterthum 1844. 234. és 237.

len és sikerült nekik a Mizse és Heyza¹⁾ testvért tervüknek megnyerniök.

A két testvér, úgy látszik, egyidejűleg kezdte meg az ellenségeskedést. Pál fiai: János és Pál baranyamegyei nemesek — Heyza hadtestében rátörtek a daróczy várkastélyra, Tomazina szlavyon hercegnő birtokára, — melynek őrizete Andronikus veszprémi prépostra, a királyné alkanczellárjára volt bízva. — s 1000 márkára rúgó kárt okoztak itt. Az András által oda küldött Sándort, a prépostnak hívatlnokát foglyúl vitték magukkal; a prépost másik hívatlnokát, Dömötört pedig Chelechen megölték. Innen a szinte Baranyamegyében fekvő geesi kolostor ellen indultak, melyben a prépost részéről ellenük egybehívott sereg volt összpontosítva; a kolostort felgyújtották. Végül Fanchot, a prépost egyik rokonát foglyúl ejtették, a kit csak busás váltságdíjért válthatott ki fogságából.²⁾

Mizse ezalatt a hasonlóképp Tomazina birtokát képező szekesői várat vette be. Miklós nádort Miklós fia, László comessel egyesülten küldték ellene, és sikerült is nekik őt legyőzniök.³⁾

Természetesen Mizse és testvére arra használták fel ezt az időt, hogy a zavarosban halásszanak; tudjuk ugyanis, hogy Sebastían fiától, Miklóstól erőszakosan vették el tóti és antali (baranyamegyei) birtokát⁴⁾. Ez egyúttal a legutolsó tudósítás Mizséről.

Ellenben Heyza erőszakoskodásairól hallunk még valamivel tovább is.

A III. András utolsó éveiben (1293–1300) gyakori belföldi zavarok idejében, Heyza több ízben megragadta az alkalmat, hogy az 1295-i jeleneteket megújítsa. Andrásnak a pécsváradi konventhez intézett 1300-iki rendeletéből tudjuk, hogy Heyza Pécs városát felgyújtotta s a többi közt a pécsváradi konvent pecsétjét is magához vette, mi által a konvent akadályozva volt abban, hogy bírói és jegyzői tisztének eleget tegyen.⁵⁾

1) Ez a helyes olvasási mód Lizse helyett.

2) Fejér VI. 2. 28. 29. 57. András azután Péter fainak peterdi, véghi, márki és chabagatai (megannyi baranyamegyei) birtokát adta Andronikus prépostnak 1296. július 8-án.

3) Wenzel X. 185. Szekeső ostromát András is megemlíti 1296. szeptemberén. (Fejér VI. 2. 19.) Miklós nádor 1295. június 6-án még viseli e tisztét (Wenzel XI. 191), 1295 július 11-től fogva Aba nb. Amadé nádor. (Haz. Okmt. VII. 232.)

4) Zichy okmt. II. 530. 5) Wenzel X. 373.

De hogy András a két testvért példaszerűleg megbüntette volna, — arról semmit sem tudunk.

Heyza 1301-ben (András halála után) Bodrog, Tolna s Baranya főispánja volt; ebben az évben vette meg a fentemlített Laki Miklós és fiai: László, Sebastían, Salamon és István egész, tóti birtokát a kalocsai káptalan előtt.¹⁾

Megtudjuk továbbá, hogy Heyza akkoron, midőn Baranyamegyét veszélyeztette, a Győr nb. Óvári Jakabnak alig hét éves leánya Chala s a gyermekkorát élő *Jakab, testvére Mizse volt nádor fiának* eljegyzését kierőszakolta. Ez az eljegyzés utóbb perre adott okot.

Tamás esztergomi érsek már 1318. aug. 25-én felhatalmazta László pécsi püspököt, hogy — mert az eljegyzés Chala szüleinek beleegyezése nélkül, Heyza kényszerítésére jött létre, Chalának engedélyt adjon rá, mikép bárkivel egybekelhessen. Az arra kitűzött tárgyalási napon (1319 július 2-án) az anyjával megjelent Chala kijelentette András valkói főesperes előtt, hogy midőn teljességkorúvá lőn — sem hallgatag, se nyíltan nem egyezett bele az eljegyzésbe; sőt, valahányszor csak említették előtte az ügyet, óvást emelt ellene; de még jegyesét, a ki eljegyzése után mindjárt messze vidékre ment, nem is ismeri közelebbről. Ennek alapján a fenti napon az eljegyzést egyházilag érvénytelennek nyilvánították. Jakab azonban nem elégedett meg ezzel az ítélettel, hanem tovább folytatta perét jegyese ellen. A legutolsó, a mit erről az ügyről tudunk, az, hogy a két fél 1320. jan. 13-ára tűzte ki az új tárgyalási napot s hogy Chala és rokonai 1319. decz. 21-én Damján sori prépostot és Lőrincz kéméndi plébánost jelölték ki e per bíráiúl²⁾. E kényes természetű ügy további fázisa ismeretlen.

Mizse és Heyza utódjaira nézve a Tótiért folytatott hosszú birtokper nyújt néhány sovány adatot.

Heyza — mint fennebb említettük — Laki Miklós és fiaitól bodrogmegyei tóti birtokukat 1301-ben megvette. 1326 február 28-án *Mizse fia Jakab* és *Heyza fia Jakab* e birtok tulajdonosai s Tárnok uraival, kiknek szintén volt ott birtokuk, egyességet kötnek a halastavak közös használata tárgyában.³⁾

¹⁾ Zichy Okmt. I. 106. 1302. jul. 31-én előfordúl mint *Eyza comes* (Anjoukori okmánytár I. 25). ²⁾ Anjoukori okmt. I. 481. 518. 537. ³⁾ Zichy okmt. II. 529.

Mizse fia, *Eyzech mester* 1334-ben rokona, Heyza, az egykori főispán birtokát Lak urai egyik rokonának, Incei Deák Jánosnak (Péter fiának, Keled unokájának) adta el.¹⁾

1343-ban Incei János tóti birtokrészletéről Becse Gergely nb. Becsei Töttös javára lemond.²⁾

Töttösnek Incei Jánossal hosszadalmas pere volt, mely végül javára dőlt el. A per egyes stadiumai nyomán a már korábban ismereteseikkel egybehangzólag — Mizse családfája összeállítható. És pedig következőleg:

N		
Mizse 1290—1295		Heyza 1290—1302
1290 nádor, 1291 Bodrog és Tolna főispánja.		1301—1302 bodrogi, tolnai és baranyai főispán.
Jakab 1318—1326	Eyzech ³⁾	Jakab 1326.
Chala, Győr nb. Óvári Jakab leányának jegyese.	1334.	

¹⁾ Zichy okmt. II. 511.

²⁾ Zichy okmt. II. 72—74.

³⁾ Hogy Eyzech atyja Mizse, Heyza testvére, igazolja a Zichy okmt. II. 31. okírat.

Dr. WERTNER MÓR.